

Spoločenské organizácie po II. svetovej vojne. V roku 1948 sa založil Demokratický zväz Slovákov v Maďarsku (DZSM) ako nezávislá organizácia, ktorá zastupovala záujmy Slovákov na politickom, hospodárskom a kultúrnom poli. Od januára 1949 vznikali jeho prvé miestne organizácie na Dolnej zemi a v Budapešti. V tom istom roku bol založený súbor bábkarov a tanečný súbor ako ústredné inštitúcie DZSM a pri miestnych organizáciách vznikali divadelné, tanečné a spevácke zbory. Činnosť Zväzu budovaného na báze miestnych organizácií sa od roku 1951 zúžila na kultúru. Spoločenská aktivita DZSM nadobudla markantnejšie formy v roku 1973, keď sa do zachovávanía slovenskej kultúry zapojilo 70-80 obcí.

Koncom 80. rokov minulého storočia, v čase spoločenských zmien, vznikli tzv. alternatívne spoločenské organizácie s celoštátnou pôsobnosťou a postupne sa zakladali aj mieste a regionálne slovenské spolky. Organizáciami s celoštátnou pôsobnosťou sú v súčasnosti Zväz Slovákov v Maďarsku, Únia slovenských organizácií v Maďarsku a Organizácia slovenskej mládeže v Maďarsku. Spoločenské organizácie vo voľbách národnostných samospráv vystupujú ako nominujúce organizácie.

Systém slovenských samospráv a politické zastúpenie. Zákon o právach národných a etnických menšín v Maďarsku z roku 1993 vytvoril možnosť zakladania národnostných samospráv a prevádzkovania vlastných inštitúcií. K slovenskej národnosti sa pri poslednom sčítaní obyvateľstva prihlásilo 29 tisíc osôb, necelých 10 tisíc označilo za svoj materinský jazyk slovenčinu. Slováci v Maďarsku disponujú v súčasnosti 122 miestnymi samosprávami, 6 regionálnymi samosprávami a Celoštátnou slovenskou samosprávou v Maďarsku. CSSM prevádzkuje slovenské školy

v Sarvaši, Békešskej Čabe, Novom Meste pod Šiatrom, Slovenskom Komlóši a od budúceho školského roka aj v Budapešti. Najvyšší volený zbor Slovákov v Maďarsku prevádzkuje aj výskumný ústav, divadlo, osvetové centrum s ôsmimi regionálnymi kultúrnymi strediskami, dokumentačné centrum, pedagogické a metodické centrum a hospodársku spoločnosť Legatum, ktorá poskytuje metodickú pomoc miestnym národopisným zbierkam. V parlamentných voľbách v roku 2014 si prvýkrát v histórii aj Slováci zvolili svojho parlamentného hovorcu.

Školstvo. Slovenská školská sieť - od materských škôl po vysoké školstvo - sa v Maďarsku po prvýkrát začala budovať po roku 1948. Sľubný proces v roku 1961 prerušila transformácia jednojazyčných slovenských škôl na dvojazyčné. V uplynulých desaťročiach sme svedkami poklesu počtu detí, ktoré sa učia slovenčinu. V školskom roku 2013/2014 bolo v Maďarsku 5 slovenských, resp. dvojazyčných základných škôl, 2 gymnáziá a 44 škôl s vyučovaním slovenčiny. Slovenský jazyk, literatúru a kultúru, resp. odbor slovenské národnostné učiteľstvo možno študovať na štyroch vysokoškolských inštitúciách v Maďarsku.

Médiá. Od roku 1957 vychádza týždenník Ľudové noviny, ktorý od roku 2004 má aj denne aktualizovaný portál www.luno.hu. Slovenské vysielanie Maďarského rozhlasu oslovuje poslucháčov od roku 1974. Reláciu V materinskom jazyku môžu poslucháči počúvať každý deň od 18. do 20. hodiny. Maďarská verejnoprávna televízia vysielala slovenské relácie od roku 1983. Magazín Domovina môžu diváci sledovať v pondelok popoludní. Populárnym čítaním v slovenčine sú ročenky Náš kalendár a Čabiansky kalendár. Informovaniu v materinskom jazyku slúžia aj časopis Čabän, slovenské prílohy miestnych novín (Komlóšska mozaika, Novinkár nad Kerešom, Zrnko - Magoeska), časopis Budapeštiansky Slovák a nezávislý portál www.oslovma.hu.

Tri storočia v týchto končinách

O Slovákoch v Maďarsku

Vyššie tri storočia uplynuli odvtedy, ako sa v prvých lokalitách na území dnešného Maďarska usadili Slováci. Naši húževnatí predkovia prišli do týchto krajov - medzi Pilíšske vrchy, cez Novohrad, Zemplín a Bakonské pohorie po žirne roviny Dolnej zeme - z rôznych regiónov severnej časti Uhorska. Hovorili viacerými nárečiami, boli príslušníkmi odlišných konfesií a nositeľmi rôznej kultúry - v súdržnej komunite ich vliaval spoločný osud, ktorý zdieľali vo svojom novom bydlisku.

Začiatky. Húfne sťahovanie slovenských nevoľníkov do južných stolíc Uhorska bol takmer dve storočia trvajúci proces. Po vyhnaní Turkov sa na územie dnešného Maďarska presťahovala jedna pätina slovenského etnika (približne 150-200 tisíc osôb) a podieľala sa na znovuzaložení

vyššie 100 obcí. Sťahovanie malo rôzne príčiny. Habsbursko-turecké vojny (1526-1718) a stavovské povstania proti Habsburgovcom (1604-1711) priniesli so sebou znásobovanie bremien doliehajúcich na obyvateľstvo. V preľudnených hornouhorských stoličiach nastal nedostatok úrodnej pôdy. Krutá rekatalizácia začiatkom 18. storočia nútila evanjelikov hľadať miesta, kde mohli slobodne vyznávať svoju vieru.

Živelnou formou migrácie Slovákov (od polovice 17. storočia) bol odchod poddaných na sezónne poľnohospodárske práce a úteky poddaných do Pilíša (Santov, Kestúc, Čív), peštiansko-novohradskej oblasti (Banka, Veňarec, Jača) a do Zemplína. Druhou, už organizovanou formou kolonizácie (1711-1740) bolo, keď svetskí a cirkevní zemepáni, ktorí vlastnili majetky aj v severnom Uhorsku, presťahovali časť svojich poddaných na svoje južnejšie majetky a keď statkári osídľovaním veľkostatkov, ktoré dostali za služby cisárskemu dvoru, poverili tzv. lokátorov. V tomto období vznikli ďalšie slovenské obce v novohradsko-peštianskej oblasti (Sudice, Asód, Maglód), v Zadunajsku (Senváclav, Eška, Čerňa, Bánhida, Tardoš), medzi Dunajom a Tisou (Malý Kereš) a v békeško-čanádskej oblasti (Békešská Čaba, Sarvaš, Poľný Berinčok), ako aj prvá sklená huta v Bukovom pohorí (Stará Huta). V tretej etape kolonizácie (1740 - začiatok 19. storočia) časť slovenských poddaných usadených v békeško-čanádskej oblasti pre nedostatok pôdy putovala ďalej a zakladala nové osady (Slovenský Komlós, Níredháza, Veľký Bánhedeš, Pitvaroš). Z hornouhorských oblastí prichádzali baníci, remeselníci, drevorubači, sklári a drotári, väčšinou katolíckeho vierovyznania, ktorí sa usadili v Pilíši (Mlynky), Bukových horách (Répašská Huta), v Zemplíne (Vágašská Huta) a v Matre (Alkár, Horná Huta).

20. storočie. Do prvej svetovej vojny predkovia dnešných Slovákov v Maďarsku žili v spoločnom štátnom útvare so svojím materským etnikom, s ktorým zdieľali spoločný osud. Po prvej svetovej vojne, po rozpade Uhorska, sa Slováci v Maďarsku ocitli izolovaní nielen od materského etnika, ale aj od slovenských komunít v Rumunsku a v Juhoslávii. V medzivojnovom období v horthyovskom Maďarsku čelili silnému asimilačnému tlaku. Po druhej svetovej vojne, v rámci výmeny obyvateľstva medzi Maďarskom a Československom, sa do Československa presídlilo 73 tisíc Slovákov. Negatívny dopad na zachovanie oslabených slovenských komunít mala aj spoločenská mobilita a spriemyselňovanie krajiny v období socializmu.

S finančnou podporou
**Úradu pre Slovákov
žijúcich v zahraničí**